

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

Teatrikunsti õppekava

Silver Kaljula

MINU ELU KUNSTIS

Lõputöö

Juhendaja: Kalju Komissarov

Kaitsmisele lubatud.....

(Juhendaja allkiri)

Viljandi 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ENNE TEATRIKOOLI JA SISSASTUMISKATSED	4
2. MILLEKS MINA TEATRIS?	5
3. ESIMENE AASTA	7
3.1 Esimene semester	7
3.2 Teine semester	8
4. TEINE AASTA	10
5. LAVASTUSED	13
5.1 “Stiiliharjutusi”	13
5.2 “1987”	14
5.3 “Hägune piir”	16
5.4 Romeo & Julia	19
KOKKUVÕTE	21
KASUTATUD KIRJANDUS	22

SISSEJUHATUS

Järgnev lõputöö on tagasivaateline eneseanalüüs läbi nelja teatrikoolis õpitud aasta. Analüüs põhineb minu arengule näitlejana kui ka inimesena võrreldes praeguseid mõtteid kooli alguses olevate mõtetega. Kirjeldan mõtteid ja olukordi, mis olid arendavad või vastupidiselt takistasid edasiliikumist. Tragikoomiline on mõelda, et milline inimene olin mõned aastad tagasi. Kohati isegi piinlik. Tunnen, et teatrikool, kursusekaaslased ja õppejõud on kõige enam pakkunud mulle arengut inimesena väärtustama enda ümber toimuvat. Töös toetun enamjaolt eneseanalüüsidele ja erialapäevikule.

Esimeses peatükis kirjeldan teekonda, mis on toonud mind teatrikoolini. Teises peatükis soovin anda lugejale mõista enda mõtlemisest teatrist, olles ise alles esimesel kursusel. Kolmandas peatükis kirjeldan enda mõtteid, hirme ja arenguid esimesest ja teisest semestrist. Neljandas peatükis olen võtnud terve aasta üheks semestriks, mida ühtlasi nimetan enda teatrikooli õpingu alguseks. Viiendaks peatükis kirjeldan lavastusprotsesse, mis on mõjutanud enam. Viimases ehk kuuendas peatükis võtan kokku tehtud analüüsi ja arutlen, kuidas olen muutunud.

Olen varasemalt alati laisk olnud. Põhikooli kui ka keskkooli läbisin mõttega, et ma ei pea midagi selgeks õppima, vaid piisas teadmised kust leida vajalik informatsioon. Seega, alustan enda tööd ajast, mil olin alles poisike.

1. ENNE TEATRIKOOLI JA SISSASTUMISKATSED

Olen pärit Viljandist lõuna suunas Tarvastu Vallast väikesest külast nimega Vambola ehk Soe küla. Külas, kus elas umbes 150 inimest. Mäletan enda esimest nii öelda laval olemisega kokkupuudet Vambola Lasteaed-Algkoolis lasteaiajüngrina. Mulle anti võimalus kehastada kuusepuud ja ühel korral pisikest hiirepoissi. Mind varitses tohutu kartus inimeste ees esineda.

Põhikooli läksin Mustla alevikus asuvasse Tarvastu Gümnaasiumisse. Olles viiendas klassis kutsuti mind mängima gümnaasiumi kooliteatrilavastusse. Esimeseks lavastuseks sai Eva Strömi näidend “Konnaakvaarium”, mille lavastajaks oli Lea Heier. Aasta hiljem soovisid minu vanemad, et ma tegeleks teatriga edasi. Minnes pinginaabriga Viljandi Laste- ja Noorteteater REKY stuudiotundidesse, millega olin seotud veel esimesed kaks teatrikooli aastat, visati mind juba esimestel kuudel külma vette. Tuuritasime laste- ja noortelavastustega mööda Eestimaa lasteaedu, kultuurimajasid ja teatreid. Kõik oli lilleline, vaimustav ning olin enda üle uhke. Olin asja juures suure innustusega, teadmata, mida see tegelikult minu jaoks tähendab või mis on teater.

Gümnaasiumi lõpus tutvusin EMTA ja TÜ VKA veebilehtedel sealsete õppejõududega. Kalju Komissarov tundus sel ajamomendil oma taustaga ainuõige lahendus. Selleks pidin ootama ühe aasta, mille sisustasin õppimisega huvijuht-loovtegevuse õpetajaks. Julgen väita, et sisseastumiskatseteks valmistasin esimest korda vajalikud luuletused ja proosateksti mõtestatult läbi. Usun, et tegin seda ka varem aga mitte teadlikult analüüsisid.

Hetkel ma mõtlen, et mille kuradi pärast võeti vastu minusugune poiss, kes oli rumal, õhinas, kuulsust otsiv ja mõttega, et teatrikoolis voolitakse valmis näitleja. Nüüd mõistan, et teatrikool on teinud minust inimese, mitte näitleja.

2. MILLEKS MINA TEATRIS?

Selles peatükis annan lugejale mõista enda mõtlemisest esimesel semestril. Meenutan seda aega ühltasi piinlikusega, teisalt rõõmuga, et igas inimeses on siiski olemas õppimisvõime. Essee “Milleks mina teatris?” on kirjutatud jaanuaris 2011 ja on sõna sõnalt ümber kirjutatud.

Teater on kunst ja kunsti tehakse mõnuga. Ka mina naudin seda, mida ma teen. Minu üheks unistuseks on töötada teatris näitlejana. Kuid unistamisest üksi ei piisa. Selleks tuleb teha palju tööd ja näha palju vaeva.

Kunstiinimesed tunnevad kunsti tehes alati naudingut. Selleks võib olla ükskõik mis kunstiliik – antud juhul on see teater. Kui see ei oleks minu erialane valik, tegeleksin teatriga hobikorras. Mis saab olla veel paremat kui inimese hobi on ka tema töö. Mulle pakub naudingut olla laval ja usun, et ma suudan pakkuda ka naudingut teatris olevale publikule. Kui sisiaamaani olen ma põhiliselt tegelenud ainult lasteteatriga, siis nüüd, kui olen teatrikoolis, on mul võimalus teha tutvust küpsemate rollidega. Niimoodi on mul võimalus ka edasi areneda. Enne lavale astumist on mõnikord tunda väikeseid särinatundeid. Arvan, et see on pigem hea ja annab hea lavaloleku tunde. Teada tuntud tõde, et kõige paremini tuleb laval olemine välja siis, kui on tehtud selgeks roll – mis on tegelaskuju plussid ja miinused; mis on tema kiiksud ja eripärad jne. Just selle poole olen ma hetkel teel, et kuidas leida endale karakteri iseärasused ning kuidas tunnetada nõo temperatuuri ja kella tiksumist etenduses. Seda võib nimetada näitleja- ja rolliperspektiiviks. Kindlasti peab selgeks tegema ka etenduse sisu ja eesmärgi. Peter Brook on raamatus „Tühi ruum“ uurinud teatri eesmärke Grotowski sõnadega, et teater on ka enese tundma õppimise ja eneseuurimise vahend, ning sellest järeldanud, et teater on elutöö. Selleks, et ma saaksin vallata mingit karakterit, pean tundma iseennast täielikult, et milleks ma olen üldse võimeline.

Kui näitleja ei taha olla papagoi või ahv, tuleb õppida igas klassis kaasa rääkima. Aastajooksul on läbi kõrvu jäänud kõlama kellegi poolt välja öeldud lause, et inimloomuse tundmine on iga edu alus. Mõistan seda nii, et tuleb enda kallal pikalt tööd teha, enne kui peaksin saama heaks näitlejaks. Näitleja on kui instrument. Kõigepealt tuleb instrumenti tundma õppida. Seejärel tuleb õppida seda valdama. Järgnevalt tuleb koguaeg ennast täiustada

ja alles peale seda on pikk tee iseendani. Mina olen alles esimese etapi juures – ma õpin ennast kui instrumenti tundma. Ma loodan siiralt, et ma leian tee iseendani. Teatrit ei tehta tavaliselt üksida – see on kollektiivne töö. Kollektiivse töö juures meeldib mulle, et partnerid ja kollegid aktsepteerivad üksteist ja ollakse omavahel ausad. Kui mõne jaoks tundub näitlemine keeruline, siis seepärast, et meie olemegi keerulised. Näitlemise eesmärk on õppida seda keerukust valitsema ja kasutama, et luua sellist jõulist ja peent kunsti.

Minu suur soov on jõuda tööle repertuaariteatrisse. Usun, et kui teha endaga piisavalt palju tööd, on see võimalus olemas. Repertuaariteater just seepärast, et seal tekib selline mõnus atmosfäär, kuhu on igapäev hea tagasi tulla. Mis oleks veel parem kui olla oma kursusekaaslastega tööl samas teatris. Igal kursusel kui ka teatril tekib tavaliselt ka oma stiil. Robert Cochen on öelnud, et stiil on kollektiivne iseloomustus ja eeldab ühist nägemust. Ühine nägemus kolleegidega, kellega oled harjunud kokku mängima, ja tead, et trupis toetatakse ja usaldatakse teineteist. Enda parteriga tuleb alati olla siiras. Olles partneriga siiras, jõuab ka publikule mõte päralt, sest me ei räägi publiku kõrvadele vaid tema silmadele.

On olemas halba näitlemist, head näitlemist ja suurt näitlemist. Et saavutada suurt näitlemist, on vaja usku ja häid tehnika vahendeid, mille abil saab näitleja anda endast parima. Usun, et kui teen palju tööd enda näitlejaperspektiiviga, võin saavutada ka soovitud edu.

3. ESIMENE AASTA

3.1 Esimene semester

Pärast sisseastumiskatseid olin sunnitud alustama lugemisega, mis oli mulle varasemalt vastumeelne. Lihtsam oli vaadata filme. Mõned nädalad pärast katseid võtsin kasutusele erialapäeviku, kuhu ma kirjutasin esimesteks ridadeks tsitaate, mille tähendused mulle ütlesid vähe aga samas väga palju. Kõik tarkused, mida lugesin, tundusid võrdsest tähtsad. Siiski ma ei osanud panna ennast situatsiooni, kus pean hakkama partnerile või pealtvaatajale ausalt ja siiralt ennast väljendama. Olin varasemalt *bluffinud* sõnu, mille tähendusest polnud aimugi. Laval olles olin samuti ainult mängitsenud. Tegelemine teadvustatud inimpsühholoogiaga oli praktiliselt null.

Esimesed neli kuud koolis olid küllaltki rasked ja pingelised. Pikad väsitavad päevad, millega lõpuks harjus ära. Mäletan, et esimesse erialatundi läksin veel väga enesekindlalt. Pärast esimest etüüdi sain tohutu vastulöögi, mis jätkus ka edaspidi. Etüüdid pidid olema *mina antud olukorras*. Tohutult raske ülesanne oli jääda iseendaks, eriti lavale minnes. Esimene tagasiside oli võrreldes hilisematega pehme, aga konstruktiivne: etüüd ei tohi muutuda skeemiks, vaid eluks. Näidatud etüüdis polnud aru saada pealisülesande selgusest. Kalju Komissarov küsis küsimusi: kas andsin alla ning kas see on ikka minu elukutse. Ma ei mäleta vastust neid küsimusi endale esitades, aga järeldan, et alla andmas ma polnud. Tuleb tunnistada, et tegemata kodutööde tõttu ma ei saanud tihti aru, mida minult nõutakse. Minult nõuti inimest, kes on õppimis- ja arenemisvõimeline, aga mina lähtusin tavapärasest koolipoisilikust käitumisest. Teen oma asjad ära, saan tagasiside ja lähen tegelen oma asjadega kodus edasi.

Semestri alguses ütles Komissarov, et sinust peame stambis olevad “põdral maja” kätega rääkimise ja lasteteatri kõnemaneeerid välja peksma. Ma ei adunudki, et mul võiks selline probleem olla. Hakkasin ennast jälgima uuest küljest ning mul läks rohkem kui üks semester, et Komissarovi sõnadest aru saada. Kirjutasin pidevalt tarku sõnu erialapäevikusse aga ei mõelnud lausete tähendustele. Valmi esitades pidasin tähtsaks pauside vajalikkust ning et tekst oleks sõna-sõnalt peas ja rõhud õigetel kohtadel. Nii nagu peaks? Justkui Komissarov

lavastaks mind minu valitud tekstidega. Rumal poisike ei saanud aru, et peab hakkama õppima.

Mäletan, et mul tekkis ühel hetkel hirm kursusekaaslaste ees laval olla. Tundsin end ebamugavalt, sest teiste etüüdides tundus olevat sügavam tagamõte, täpsus, ehedus ja mõtestatud suhkrutükk punktiks. Mõtlesin endast kui esinejast, mitte mina olemisest. Ma arvasin sel momendil, et usutavuse saavutamiseks ja enesekindluse tekkimiseks pole vaja hullumoodi kodutööd teha, vaid saavutada lavaline vabadus teiste ees esinedes. Lavaline vabadus on loomulikult väga oluline faktor näitlejale, aga sellest pole kasu kui tegudel ja sõnadel pole katet. Üritasin enda hirmule vastu astuda, mitte enda mõtteid selgemaks mõtestada, vaid mõnel korral esimeste seas enda “ettevalmistatud” kodutööd näidata. Ehk oligi kõigepealt vajadus selgeks saada inimesena, mitte näitlejana, etüüdide põhiküsimused: kes ma olen, kust ma tulen, miks ma tulen. Nendele küsimustele vastuseid andmata tuli minuni pidevalt märkusi: avasta ja hinda fakti; tegutsevad emotsioonid - mitte etendavad emotsioonid; pudrumulga peab muutma kõnevõimeliseks; mis on pealisülesanne, kus on fookus, milline on sinu keskendumisaste; halb diktsioon; milline on sinu suhestumine; lugeda-lugeda-lugeda; publik peab nägema seda, mida sina jne.

3.2 Teine semester

Ülalnimetatud märkused saatsid mind edasi ka uuel semestril. Olenemata nendest märkusedest tunnen hetkel, et teine semester oli minu elus üks edasiviivamaid etappe. Hakkasin nautima lugemist. Alustasime “Hamleti” lugemisega ja analüüsimisega. Sinna lisandusid Kitzbergi “Libahunt” ja Osborne “Vaata raevus tagasi”. Hakkasin mingi aja pärast aru saama, mis on draamatekst. Tekste analüüsid ma loobusin enda arvamuse välja ütlemisest, sest teiste jaoks tundus see arusaamatu või katteta. Tagantjärele mõeldes need ideed polnudki kõige hullemad. Ma lihtsalt ei osanud enda mõtteid sõnadesse panna ja neid põhjendada. Innustavad ja inspireerivad olid Komissarovi ettesöödetud ideed tõlgendamise osas, et meile pole ette antud üksainus elutõde kirjaniku kirjutatud näidendis. Avastasin, et alltekst on olnud see, mis mind on varasemalt mõnd etendust või filmi vaadates põnevuses hoidnud. Kõik peitub lugemises. Arvan, et enne teatrikooli loetud näidendite arv on piirdunud kahe käe näppudel. Nüüdseks

mõistan, et tekstianalüüs on tähtis näitleja arenguks. Kaotan vajadusel varasemad teadmised ja alustan tühjalt lehelt. Suhtun teksti läbi erinevate vaatenurkade: mina; autor või tegelane antud olukorras. Püüan aru saada autori pakkumisest ja teksti tähendusest tänapäevases kontekstis.

Õppides näidendeid nõ õigesti lugema, arenes oskus näha tegelaste vahelisi liine, tahtmiste- ja sündmusteridu. Eelnimetatud tegurid aitavad mul tegelast tuua elule lähemale, tuues talle elu sisse. Tean, et ma ei saanud sellega veel esimese aasta lõpus hakkama, kuid oli ilusaid ja eredaid hetki proovisaalis. Mäletan Ugala proovisaalis tehtud “Libahundi” katkendi proovi, kus saavutasin esimese sisseelamise Marguse tegelaskujus, tehes Tiina ja Marguse stseeni metsas, kus Margus räägib pulmast. Stseenis polnud enam mind ennast tegelast kõrvalpilguga saatmas, mängitsemas, vaid olingi Margus. Mind läbisid ehedad tunded vihast, hirmust ning rõõmust. Toimus minu jaoks midagi eriskummalist, jahmatavat, kui nägin lavastajat nutmas. Analüüsisin, et mis mind viis läbielamiseni ja kuidas ma saaksin unepealt vastavaid tundeid taastada. Ma lähtusin analüüsides siiski ainult tunnetele, mis minus tekkisid vastavatel momentidel, mitte sõnade kaalule. Ettenäitamised erialatunnis polnud minu jaoks kunagi samad, mis proovisaalis. Suutmatus ennast lõdvestada ja lasta ennast käivitada laval “kuidas” olemisele sõnaga “mis”. Ma ei tegelnud laval jälle partneri kuulamisega, vaid enese näitamisega. Vastupidiselt juhtus “Vaata raevus tagasi” avasteeniga eksamipäeval. Ma saavutasin lavalise kohaolu tingituna sunnitud olukorrast. Nimelt partneril jooksis aju lühisesse ja mul oli raske sealt edasi minna, aga olukorrast oli vaja välja tulla ja edasi minna. Tekkis situatsioon, mis sundis mind kuulama ümbrust, siin ja praegu.

Proovides otsisin koguaeg tagasisidet lavastajatelt või teistelt jälgijatelt. Ma ei suutnud unustada mängimist publikule. Mõtlesin liialt palju publikule ja see pani mind mängitsema, mitte olema nelja seina vahel. Sellest tulenevalt ma ei suutnud ennast lõdvaks lasta ja ka rääkimine muutus pingeliseks. Puudus usaldus enda vastu, mis ei lasknud olla loomulik mina antavates olukordades. Sain väga palju “rusikaga näkku”, kuid õhin, mis oli enesele mõistmatu, hoidis mind teatrikoolis edasi.

4. TEINE AASTA

Pean tunnistama, et seda kõike on praegu tragikoomiline meenutada. Teist aastat ma ei hakka enam lahterdama kaheks semestriks, sest see oli minu jaoks üks pikk semester ilma puhkusega.

Erialapäevikust lugedes tuleb välja, et alles teise semestri lõppedes hakkasin jälgima enda ümber toimuvat - võõraid inimesi, nende hoiakuid ja emotsioone. Ma proovisin täpselt samamoodi kõndida inimeste järel, mõnikord istudes pargipingil ja imiteerides nende ilmeid. Püüdsin aru saada nende mõtetest ja kes nad on. Õppisin esitama endale küsimusi ja veel rohkem küsimustele vastamist. Kuni sinnamaani olin kartnud eksida enda suust tulevate vastustega. Olin kartnud eksida kõigea, mis viis minu tegutsemised blokeeringuni. Oleksin pidanud risti vastupidi tegema. Just eksima, mitte kartma. Teist aastat alustasin veel justkui tühjalt lehelt.

Kolmanda semestri alguses tegelesime Shakespeare'i sonettidega. Soneti valisin enda eelnevatest vigadest lähtuvalt, et nüüd neist õppida ja ainult oma pilli järgi tantsida. Hakkasin vaeva nägema ja tegema kodus rohkem tööd lavakõnega. Tegin iseseisvalt hääleharjutusi. Proovisin tajuda sõnade kaalu. Enda mõtetele kindlustunde saamiseks kirjutasin tekstide sõnadele oma vastava mõtte. Tegin endale puust ja punaseks joonistena suhtlusringid, et kas see või teine lause on mõeldud mulle endale, partnerile, partnerile publikus või tahan seda kuulutada kõigile. Tuleb tõdeda, et see on alguses vajalik, kui iseenesest mõistetavad asjad ei tulnud nii hõlpsalt. Lisaks tekstiga töötamisele oli ka mõistust uurida füüsilisi pingeid tekitavaid kehahoiakuid. Kui teisel semestril tajusin esimest korda proovis läbielamiskunsti, siis kolmandal semestril soneti puhul tundsin esimest korda, et kui lihtsalt võib laval rääkida ja järgida enda mõtet. Suutsin panna end hetkelisse olukorda, meenutada ja avastada. Seal ei tundunudki enam midagi nii keerulist nagu esimesel aastal tundsin. Kõik peitus ainult taustinfos, assotsiatsioonides ja enda emotsionaalses mälus.

Lavakõneline töö iseendaga hakkas mind lõpuks ahistama ja ma ei osanud sellest enam lahti lasta. Mõtlesin pidevalt stseenide ajal, et kuidas ma räägin. Hakkasin tajuma enda diktsiooniprobleeme ja selle teadvustamine püsis alateadvuses. Selle taha jäi kinni enda

vabaks laskmine lavastustes ja stseenides. Eriti kohutavalt tundsin end lavastuses “Keiserlik kokk”. Mõtted tiirlesid, et kuidas minu teksti edastamine teistele tundub ja samal ajal aru saades, et sellele mõtlemine mind ei aita. Aja puudumise tõttu ei jõudnud endale ka teksti omaseks teha ja näitlejameisterlikkusest ei saanud tol korral üldse rääkida.

Olen kaks aastat hilem mõelnud palju “Godot”d oodates” katkendi tegemisele . Nii palju polnud veel kunagi ühegi stseeniga proove teinud. Toimus pidev otsimine. Pöördusime partneriga lavastajate poole aga ikka ei miskit. Tegelesime kahekesi edasi tekstianalüüsiga ja tegelaste tahetega. Jõudsime ideeni, et Didi ja Gogo on tänapäeva kodutud. Sellest lähtuvalt otsisime kostüümilaost räbalad riideid ja läksime otsima omi tegelasi läbi teiste silmade. Tahmaste nägude ja räbaldunud riietega kõndisime tänavatel. Otsisime inimestega kontakti küsides suitsu, süüa ja raha. Jutustasime naisega, kes otsis samuti Viljandi linna peal jõlkudes suitsu ja raha. Hakkasin mõistma vaesust, viletsust ja kodutute elutempot. Käisime isegi prügikastis sobramas, et mis tunne on näljasena süüa leida. Meid vaadati kui tavalisi prükkareid. Tundsin, et taolised pilgud ei huvita kodutuid inimesi. Negatiivsust selles maailmas polnud. Pigem rõõmustamine pisiasjadest. Pärast mõne tunnist külmetamist asusime koheselt proovisaalis stseeni kallale. Lähtusin intuiivselt tundeist, mille kogemuse osaliseks olin äsja saanud. Stseen loksus iseenesest paika. Praegu mõistan, et seda soodustas enese usaldus ja vabadus, millele linna peal saadud kogemus ühendas mind partneriga ajama ühist asja.

Vahepeal olin saavutanud endas vabaduse tunde, kuid teise kursuse lõpulavastus "Neetud rist" pani mind taas ebamugavasse olukorda. Eks uued väljakutsed seda tekitavadki. Pikk prooviprotsess võimaldas palju katsetamist. Mõtestasin Guildensterni enda jaoks satelliidiks, kes kogub võimalikult palju infot ja analüüsib kõike. Tundsin, et Guildensterni roll arendas minu analüüsi oskust, kuid ometi ei suutnud laval sellega toime tulla, et kuulata partnereid ja neile loomupäraselt vastata. Lihtsalt edastasid välja mõeldud emotsiooniga harjutatud teksti, mis oli paberil kirjas. Muidugi ma uskusin enda loodud tegelast ja seeläbi tekkis lõpuks kindlustunne. Hakkasin tajuma intensiivsuse puudumist meie stseenides, mis võis tuleneda sellest, et proovides ei leidnud ma taaskord ühist pidepunkti partneritega. Halvasti ei olnud justkui midagi, aga ma tundsin pidevalt millestki puudust. Sisemine põlemine? Raskus minuga, rolliga? Või oli see lihtsalt laiskus? Tagantjärele pakun arvama, et see võis olla ansambli mäng, mitte igaüks oma rida ajamas. Alates sellest perioodist tahtsin kõigepealt

saada kätte lavastuse ja omakorda stseenide terviktunnet ning seejärel alles jõuda oma rollini. Protsessi tegi keeruliseks erinevate lavastajate ja meie endi, näitlejate, mõtete segunemine. Paljud mõtted ei klappinud minu mõtetega. Vastu ma ka ei vaielnud. Naljakas mõelda, aga polnud julgust. Vaidlesin vaid iseenda mõtetega kodus, otsides, mida Rosencrantz ja Guildenstern, tahavad, misjaoks nad ekisteerviad, mida otsivad jne. Seega jätkasin nii nagu varem, otsustasin kaasa joosta teiste ideedega, aga mitte usaldada ennast.

Võtsin julguse proovida lavastada lastelavastust koos kolme näitlejaga. Inspireeritult Edgar Valteri “Pintselsabad”, J. Chandler Harrise “Onu Remuse lugudest”, Andrus Kiviräha jutust “Lugu väikesest puuksust” ja hiina rahvamuinasjutust “Mai-Ling”. Minu valitud lugu oli “Pintselsabad”, mille seadsime ka lavastuse raamiks. Lavastuse kokkupanemisel, mis toimus samal ajal “Neetud rist” proovidega, hakkasingi tajuma lavastuse terviklikkust. Püüdsin dramatiseerida lugu kompaktsemaks, millega tulin enda arvates toime. Kui kahe ja kolme näitlejaga proovis olles sai katsetada ja arendada stseeni kulminatsiooni koos näitlejatega, siis massisteeni oli vaja tulla valmis mõeldud konseptsiooniga. See õpetas mind aru saama, et proovis olles on lavastaja jaoks näitlejate konsentratsioon väga oluline. Stseene läbi mängides, et lavastaja saaks aru, kas stseen toimib või mitte ning millised on ohukohad ja millised mitte, peab näitleja andma igas proovis endast maksimumi. Iga näitleja peab olema iseenda lavastaja, kuid lavastades “Pintselsabasid”, mõistsin, et sellest on palju abi ka mulle kui tulevasele näitlejale.

Minu julgus katsetada ja saavutada lavaline vabadus kõikus pidevalt üles alla. Praegu, olles lõpetamas kooli, on naljakas meenutada oma kahte esimest kooliaastat, kus mul puudus enesekindlus ning ma ei julgenud avaldada oma arvamust. Tundsini õppejõudude ja kursusekaaslaste ees kartust end lolliks teha.

5. LAVASTUSED

5.1 “Stiiliharjutusi”

Raadioteatrit kuulasin viimati lasteaiajüngrina. Teisel õppeaastal hakkasin Rahvusringhäälingu kodulehelt kuulama vanu kuuldemänge ja järjejutte. Tundsin sõnade lihtsust ja samas ka jõulisust. Olin ootusärevuses uuest väljakutsest, mida pakkus meie kursusele lavastaja Taago Tubin..

Tubin tutvustas meile raadioteatrit ning selle ajalugu. Kuulasime erinevaid kuuldemänge ja arutasime nende salvestusmeetodeid. Meile valitud teoseks osutus Raymond Queneau “Stiiliharjutusi”, mis koosneb 99-st eri stiilivõtete lühipaladest. Tubin oli meie jaoks kogumikust välja valinud 17 lühipala. Esimesel lugemisel osutus tekst väga humoorikaks ja olin elevil millegi uue katsetamiseks. Alguses olin pisut nõutu, et mis mõttes loeme mõned korrad teksti läbi ja läheme juba stuudiosse, kuid tagantjärele mõeldes ei olnud seal midagi keerulist. Minu stiilivõtteks osutus talupoeglik. Tubina juhendamisel lõin endale humoorika kujutluspildi külapoe ees istuvatest napsutavatest traktoristidest, kellest üks ehk minu talupoegliku stiili esindaja oli samal päeval linna külasthanud ja oi, mida seal bussis näinud! Oluline oli antud kuuldemängu juures stiil, mitte karakter.

Huvitavaks läks Tallinna Raadiomaja stuudios. Salvestusruum oli väike ja vaikne. Tähelepanelikult kuulates võis isegi enda südametukseid kuulda. Tundsin enda sisemuses hetkeks õõnestavat tunnet. Ruumis valitsev täielik vaikus nõudis harjumist. Kui varasemalt olin saanud erialatundides pidevalt märkusi enda diktsiooni osas, jõudsin mõelda, et nüüd tulevad kõik minu vead esile, kuid kõik toimus nii kiiresti ja minuga jäädi rahule. Sain enda tekstilõigu vaid kolmel ja poolel korral mikrofoni lugeda. Heliržissöör Külli Tüli ja lavastaja Taago Tubin andsid pärast igat lugemist täpsed juhised, et millele järgmisel lugemisel rohkem tähelepanu pöörata. Imelikul kombel jäin ma isegi selle sooritusega rahule. Kui peaks veel tulevikus avanema sarnane võimalus, tahaksin kindlasti selles osaleda.

5.2 “1987”

Kolmanda aasta teisel poolel hakkasime kohtuma aeg-ajalt Tartu Uue teatri juhi ja lavastaja Ivar Põlluga. Ta käis välja idee, et me võiks lavalaudedele taastada aastaarvu 1987. Aasta, kus tsiviilkaitseoskused olid iseenesest mõistetavad ning hakkas tasapisi kooruma uus põlvkond, kes on loonud tänapäeva Eesti. Lavastus esietendus veebruaris 2015 Tartu Ülikooli kirikus.

Põllu andis meile ülesandeks uurida tolle aasta tausta - toimunud sündmusi, muusikuid, poliitikuid ja ka kõike muud kättesaadavat infot, mis meid kõnetaks. Veel soovitas ta tuhnida ajalehtedes ja kirjutada välja kõik huvitav ja mittehuvitav. Kõigepealt ma pöördusin enda vanemate poole, et mida mäletavad nemad sellest ajast. Sain teada palju enda perekonna kohta, kuid mitte revolutsiooniga seonduvaid fakte. Seejärel järgnesid uuringud internetis ja raamatukogust saadavatest ajalehtedest. Päevakajalised uudised olid praktiliselt samad mis tänapäevalgi, kuid hakkasin sellega tunnetama tolle ajastu hõngu. Hiljem soovitas Põllu vaadata Priit Pärna animatsioone, millele sarnaselt valmis ka lavastus “1987”.

Lavastuse proovidega alustasime detsembris 2014 Viljandis. Kõigepealt lugesime eri raamatuid ja tutvustasime neid üksteisele. Mulle valitud raamat kirjeldas, kuidas saada hakkama sõjaolukorras, millised on reeglid, kuidas kasutada gaasimaski, milline näeb välja elektrivõrgustik majas jne. Pärast raamatu tutvustamist teistele teatas Põllu meile, et lavastuses hakkame kandma gaasimaski ja seda terve lavastuse vältel. Sellega seoses tekkisid mul küsimused, et miks teha diplomilavastus varjatud nägudega, mis on meie põhiline töövahend ning et mida peaksid teatrijuhid meis hindama, nähes sellist lavastust. Põllul oli aga oma visioon ja varasemalt küsis korduvalt meie kinnitust, et kas julgeme temaga lavastust teha. Algul arvasin, et hakkame siis ülepaisutatud kehakeelega mängima aga otsisime hoopis vastupidist - totaalset lihtsust.

Pärast paaripäevast laua ääres istumist alustasime etüüdidega. Oli lõbus *deja vu* tunne esimese semestri etüüdidega. Hakkasime looma maailma, kus inimesed töötavad kõik üksteise alluvuses ja nii öelda hea ühiskona nimel, kus kehtivadki teistsugused reeglid. Selles maailmas oli inimeste töökohtadeks a la olla päevas kolm tundi peegel, seejärel kaks tundi tool ja baaris õlle välja teenimiseks tund aega õllelaud. Põllu nõudis meilt etüüdidesse kannatlikkust, rahulikkust, täpsust ja lihtsalt olemist. Kui lavastajal oli algselt visioon olemas,

mida ta etüüdidesse otsib, siis mõne aja möödudes laskis ta sellest lahti ja lasi meil pakkuda ning improviseerida uusi etüüde. Enamik etüüde jäi lavastusest välja, kuid nende tegemine andis meile tolle lavastuse tunnetuse.

Rolle meile määratud ei olnud, kuigi lavastajal olid nägemused tüpaažidest. Ta kirjeldas meile maailma, kus võiksid elada nõo inimtolmuimejad, vaesed, joodik, tõllakas, sekretär jne. Esimese katsetusena proovisin mängida vaest tõllakat meest, kes igal korral töölt tulles laseb naisel kõik ära teha, lastes tal töötada külmapina, voodina jne. Üldiselt proovisime erinevaid inimesi mängida, et muuta lavaelu veel kirjumaks. Ühes proovis Ugala keldrisaalis mõtlesime välja topispallidega spordimängu, kus mul tuli idee panna erinevad mängitud tüpaažid üheks. Minu rolliks sai vaene tõllakas spordimees. Rollist sai ühtlasi ka treeningprogramm füüsilisele. Etendustel kandsin ligi kaks tundi topispalle kaenlas. Roll hoidis mind pidevalt põnevil, fikseeritud liikumises ja valmisolekus luua uusi suhteid teiste tegelastega. Gaasimaskide kandmine piiras minu nägemisvälja ja tuli tajuda partnereid ning ruumi telepaatiliselt, mis nõudis minult palju ja pidevat keskendumist. Kasvas usaldus ansamblimängu ja selle tunnetamise. Prooviperioodi kestel tundsin, et lavastusest hakkaski kooruma uus eluvorm.

Lavastuse väljatoomise protsessis olid mul paradoksaalsed mõtted. Esiteks oli lavastajal väga huvitav lähemine ja materjal oli nii meile kui publikule kõnetav. Teisalt mõtlesin, et miks peaksid inimesed vaatama midagi sellist, kus lavastus kulgeb rütmiliselt väga aeglaselt ning puuduvad sõnad. Kui varasemalt olin Põllu lavastuste suhtes skeptiline, siis nüüd, olles ise temaga koostööd teinud, hakkasin aru saama tema käekirjast. Usaldasin teda ja andsin endast parima. Tundsin vahepeal puudust proovisaalis olevast distsipliinist, kuid ühel hetkel selles sõbralikkuses kaoses suutsis Põllu mind üllatada, jättes proovi pooleli. Sain temast täielikult aru, aga kahjuks ta oli ise need asjaolud sinnamaani viinud. Üldiselt oli temaga koostöö meeldiv ja julgeks temaga veelkord eksperimenteerida.

Etendused jagunesid kolme perioodi. Esimest perioodi analüüsid tundsin, et aeglane elurütm töötab publiku peal etenduse alguses hästi. Kuid juba prooviperioodi lõpus tundsin, et lavastusele taotuslik ühtlaselt kulgev aeglane rütmilisus ei kanna lavastust lõpuni välja. Sinna oleks olnud vajalik luua tugev kasv või jätta taotuslikult korduvad stseenid välja. Minu üllatuseks ja heameeleks otsustas lavastaja välja jätta kaks stseeni, kus ei toimunud publiku

jaoks enam midagi uut. Ma ei tea, kas lavastaja oli oma otsust tehes arvestanud minu tehtud märkusega või mitte, kuid arvan, et järgmise perioodi etendustele aitas see kindlasti kaasa.

(foto: Gabriela Liivamägi)

5.3 “Hägune piir”

Kolmanda aasta teisel poolel oli meie semestri üheks ülesandeks lavastada monolavastus, kus pidime ise mängima. Olin sellele ülesandele mõelnud juba väga pikalt. Koostööd tegime Drakadeemia dramaturgidega. Leidsin endale dramaturgi, Kätlin Padesaare, kellega meil koostöö sujus hästi. Käisin Padesaarele välja mõtte, et tahaksin puudutada Eestis valitseva narkomaania probleemi noorte seas. Startisin ideega artiklist, kust lugesin, et Eesti oli tol hetkel Euroopas narkosurmadega teisel kohal.

Dramaturg saatsis mulle näidiseks enda varasemalt kirjutatud näidendeid, et saaksin aimu tema stiilist. Hiljem saatis ta stseene monolavastuse jaoks, et saada kinnitust õiges suunas liikumisel. Ta kohtus aastate eest tegutsenud narkomaaniga, kes rääkis talle probeemist lähemalt. Dramaturgilise poole pealt pidasime oluliseks tuua välja narkomaani inimlikkust ja tema rolli ühiskonnas. Uurisn narkomaania kohta dokumentaalfilmidest, kus vastu vaatav pilt oli õõvastav ja karm.

Hetkel, mil dramaturg saatis mulle esialgse valmis stsenaariumi, tundsin, et midagi jääb vajaka. Enne proovisaali astumist töötasin stsenaariumiga väga pikalt, mille käigus kujunes välja visioon lavastusest. Proovisaalis töötasin ajanappuse tõttu kõigest nädala. Enne esietendust käis juhendaja Taago Tubin kahel korral mind vaatamas, andes mulle konstruktiivset tagasisidet. Ta suunas mind mõtlema erinevate semiootiliste lahendustele, millest mõned võtsin ka kasutusele. Näiteks üheks sümboliks oli peegel, mis kujutas narkoüledoosi saanud sõpra.

Tagasiside osutus publiku poolt üllatavalt positiivseks. Noortele koolilastele mõjus lavastus šokeerivalt ja mõjusamalt kui põhikoolis õpetajate poolt räägitud narkotikumide kahjulikkus. Minuga võtsid ühendust paljud õpetajad, kes soovisid seda koolidesse. Õpetajad rääkisid, et kanep on viimaste aastatega põhikooli alguses olevate noorte seas uuesti populaarne teema. Jutuajamistest tingituna otsustasin monolavastust edasi arendada. Pöördusin uuesti Padesaare poole, et kas ta oleks valmis eelmist lugu edasi kirjutama. Ta andis nõusoleku ja uuesti kohtudes pakkusin mitmekülgsuse saavutamiseks veel ideid. Lootsin kohtuda ka inimesega, kelle põhjal oli eelmine dramaturgia kirjutatud. Kahjuks endine narkomaan polnud nõus, aga sain edastada talle oma küsimused, mille põhjal Padesaar jätkas kirjutamisega.

Kaks kuud enne uut esietendust saatis dramaturg mulle hunniku stseene, millel polnud läbivat lugu ega raamistikku. Aja puuduse tõttu polnud temal enam võimalik stsenaariumiga edasi töötada, seega võtsin need ohjad taaskord enda kätte, et sellega lõpuni välja minna. Paralleelselt tehes proove teiste lavastusega, hakkas aega üha napimaks jääma, kuid mina olin alles dramaturgiaga tegelenud. Sarnaselt eelmisele aastale sain olla proovisaalis taaskord nädala. Tegin ööproove, kus improviseerides proovisin intuitsivselt saada kätte loo terviku. Antud tekstiraamatust sai minu kõige huvitavam paberite hunnik. Rebisin lehti pooleks ja paigutasin stsenaariumit paljudel kordadel ümber. Otsisin lihtsust, mis ühtlasi oleks ka seonduv pea iga kuulajaga. Lähtusin küsimusest, et millest ja kellele tahan ma seda lugu jutustada. Jõudsingi tagasi eelmise aasta protsessi algusesse. Vastuse leidsin püstitatud probleemist. Noored hakkavad enda probleemidele lahendust otsima alkoholist või kanepist. Tekkis küsimus, et kes olen mina moraali lugema võõrasetele noortele. Leidsin pidepunkti lastevanemate murest, teisalt laste probleemidesse mitte sekkumisest. Põhialus siin elus midagi muuta on omavahel nendest asjadest rääkida. Seega, püüdsin panna ennast

lapsevanema rolli, kes on läbi elanud erinevaid narkomaani elu keerdkäike ja näeb nüüd enda kasulast sama teed alustades. Jõudsin probleemini, et see on tegelikult elu ja surma küsimus.

Uus versioon lavastusest esietendus 8. mail 2015 Tallinna Kammerteatris. Sama päeva hommikul sain valmis viimase konseptsiooni, millega julgesin ise, lavastaja ja näitlejana, rahuliku kindlusega lavale minna. Minutid enne tundsin ärevust, mida ei olnud juba ammu tundnud. Lasin sellel tundel võimust võtta ning tundsin naudingulist vabadust, mis tõestas, et teen õiget asja. Enesele üllatuseks oli saal täis, publikuks oli nii noori, keskealisi kui ka pensionäre. Suutsin panna inimesed kaasa elama, kuuldes naeru kui ka nuttu. Arvan, et täitsin sellega lavastuse eesmärgi, milleks oli panna inimesed selle aktuaalse teema peale tõsiselt mõtlema.

Antud lavastuse protsessi käigus sain aru, kui oluline on lavastusmeeskond, kes minul puudus. Õnneks oli olemas hea sõber, Peep Maasik, kaasmõtlejaks, valgustajaks ja helimeheks korraga. Õppisin usaldama sisetunnet, enese vabaks laskmist, lõdvestumist ja tunnetama veelkord dramaturgilist ülesehitust.

(foto: Toomas-Vahur Lihtmaa)

5.4 Romeo & Julia

2014 sügisel saime teada, et meil avanes võimalus teha viimane diplomilavastus “Romeo & Julia” Eesti Draamateatri laval. See oli pisut müstiline uudis, sest varasemalt on ainult mõned Viljandi Kultuuriakadeemia näitlejad saanud tuua välja lavastust Draamateatri lavalaudadel. Lavastaja oli juba varasemalt teada - Ingomar Vihmar. Kunstnik Illimar Vihmar (külalisena). Prooviprotsess on hetkel oma lõpusirgel. Esietendus vähem kui nädala pärast.

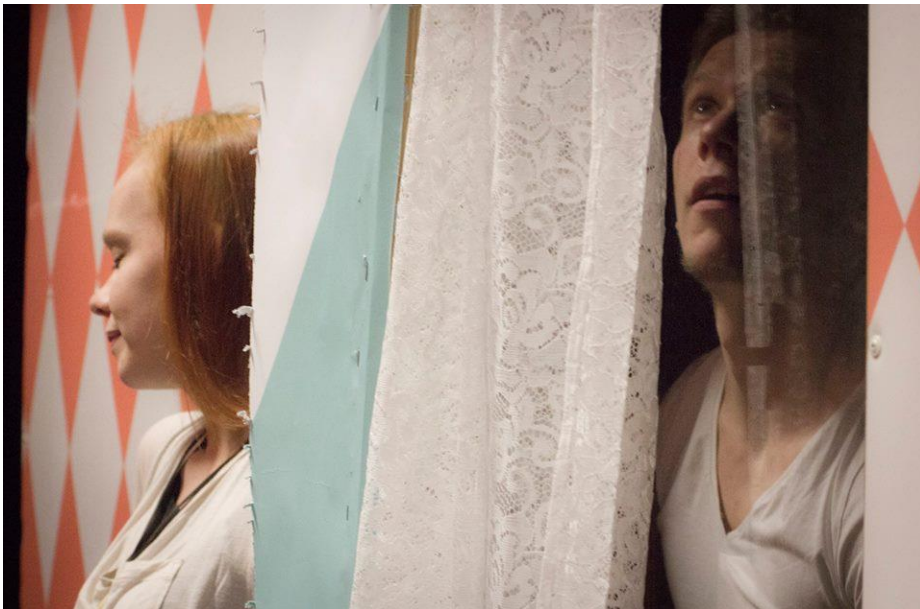
Antud lavastusega on meil olnud kõige pikem prooviperiood, millega alustasime märtsi alguses. Näidend ise polnud sugugi võõras. Viimati lugesin seda kaks aastat tagasi. Esimestel lugemistel selgitas Vihmar koheselt, et me hakkame lähtuma isiklikult. Meis kõigis on kõik olemas - ärge unustage kahelda selles, mida me teeme ja usaldage iseennast. Seejärel viisime endid ühele arusaamale, milliseks me Shakespeare'i teksti kujundame. Alustasime teksti vaatlemist tänapäevases kontekstis. Hakkasime tasapisi kärpima sõnu, mis on tänapäevases kõnepruugis võõrad. Kirjutasime stseene ise ümber, esitlesime neid üksteisele ja panime kokku uued stseenid mitmedest variantidest. Prooviperioodil Viljandis tegelesime laua taga suhete otsimisega ja teksti suupäraseks saamisega. Aprilli alguses jätkasime proove juba Tallinnas.

Vihmar hoidis proovides koguaeg sooja temperatuuri. Ta tegeles näitlejate lõdvestuse leidmisega pannes meid endid ja üksteist usaldama. Kahel korral soovis teha istumisringi, et üksteisele endid avada ja saavutada veel suurem usaldus ansamblimänguks. Sulgesime silmad ja tegelesime üksteise kuulamisega. Üksteise järel küsisime iseendalt küsimusi, nagu näiteks kuidas ma tunnen end enda kehas, mida ma tahaksin tegelikult väljendada ning mida tahaksin enda jaoks luua. Tundsin, et see aitas kaotada pingeid näitlejate vahel ja pani meid rohkem üksteisega suhtlema.

Üle poole prooviperioodi ajast tundsin end halvasti. Tekkis sarnane situatsioon esimese aastaga, kus ma ei tegelenud kordagi väljaspool proove tekstiga. Olin võtnud endale liiga palju kohustusi. Monolavastuse välja toomine, kahed seriaalivõtted ja lisaks seminaritöö kirjutamine. Saades muude kohtustustega ühele poole, suutsin end lõdvestada proovisaalis. Algselt mõtlesin koguaeg teksile ja enda kujutlusele stseeni toomisest. Tundsin, et ka see

hakkas mind takistama vabaks laskmast. Vihmar taotles orgaanikat ja teksti läbi laskmist. Mind painas pidevalt mõte lavatõest ja elutõest, et ma ei saa veel sellega hakkama. Kogu tõde peitub kuulamises ja vastamises, suhtlemises ehk tunnetega süvitsi minemises. Usun, et praeguseks hetkeks olen saanud partneritega eelnimetatud tõdedega sina peale.

Lavastuses on mul kanda kaks rolli: Romeo ja Tybalt. Alguses ma ei suutnud samastuda Romeoga, et leida enda emotsionaalsest mälust sarnaseid mälestusi ja tundeid. Tuleb tõedada, et meis kõigis on isiklikul tasandil kõik olemas, vaja ainult lõdvestuda ja olla vaba. Leian, et lõdvestus ja vabaduse leidmine iseendana laval kui elus, on põhiline tegur sellest perioodist, mida õppisin endas leidma.

(foto: Eesti Draamteater)

KOKKUVÕTE

Ajamomendil, mil kirjutasin esimest korda teatriteemalise essee “Milleks mina teatris?”, arvasin veel, et teatrikool voolib valmisnäitleja. Arvan, et tol hetkel oli tegu poisikesega, kes ei saanud poolki aru, missugused muutused on teda ootamas järgmisel neljal aastal. Nüüd olen kooli lõpetamas ja näinud, et teatrikool ei vooli midagi. Kool on kõigest asutus, kus inimesed minu ümber on mind suunanud korduvalt õigele rajale. Need inimesed on teinud minust inimese.

Olen mõelnud endast kui lego klotsidest meisterdatud mehikesest, kes oli varasemalt üleni roheline. Kooli alguses hakkasin ennast, teiste abiga, jupp haaval lahti võtma, andes värve juurde, et seejärel äravõetud klots tagasi panna. Olen suutnud ületada hirmud. Muretsemiseks pole põhjust, kui on olemas usaldus iseendasse ja enda ümber töötavatesse inimestesse. Tegelen teatriga selleks, et tunnen seda õigeks olevat. Teater annab mulle vabaduse, kus saan kahelda, küsida, näida rumal ja olla igasugune.

Ma arvan, et olen teatris selleks, et tunnen endas missiooni olla õnnelik ja muuta ka enda ümber toimuv õnnelikumaks. Vahel ma teen seda kriitiliselt nii enda kui ka teiste vastu aga eesmärk on üks – olla õnnelik. Kokkuvõttes on teater minu jaoks mäng, kus lähen oma tunnete ja peegeldava eluga süvitsi.

KASUTATUD KIRJANDUS

Kaljula, S. 2011-2015. *Erialapäevikud*. Käsikirjad S. kaljula valduses.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Silver Kaljula _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _12.03.1991_____)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

_____ MINU ELU KUNSTIS _____,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Kalju Komissarov _____,

(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni; üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, 25.05.2015 (*kuupäev*)